

Zakaj nočejo priznati in odpraviti nasilja?

Ljudje srednje in starejše generacije na Primorskem se še živo spominjajo, kako je fašistična Italija hotela za vsako ceno zbrisati v tedanji Julijski krajini in Istri vsako sled, ki je kazala, da tu živijo tudi prebivalci slovenskega oziroma hrvaškega jezika. V ta namen je bila med drugim ustanovljena posebna komisija, ki je imela nalogo, da poitalijanči imena krajev, kar pomeni, da je morala za slovenske in hrvaške vasi ter trge skovati italijanski naziv. Dolina na Tržaškem je tako postala San Dorligo della Valle, Cerčno Circhina, Bovec Plezzo itd. Nastala je s tem nova toponomastika, ki so jo oblasti uvedle kar s kraljevim odlokom.

Politiko poitalijančevanja je fašizem izvajal ne samo v Julijski krajini in Istri, temveč tudi na Južnem Tirolskem, kjer bi morala čimprej zginiti vsaka sled, ki je kazala, da tamkajšnje prebivalstvo ni italijanskega jezika. Tu je bila na delu posebna komisija »izvedencev«, ki ji je predsedoval zloglasni senator Ettore Tolomei, zaigran nacionalistični prenapetež. Ta komisija je poitalijančila vsa izvirna nemška imena vasi, trgov in mest, novo toponomastiko pa so prav tako uveljavili s kraljevim odlokom.

V zadnjih letih se Južnotirolska ljudska stranka, ki združuje veliko večino nemško govorečega prebivalstva na Južnem Tirolskem in ima v bocenski pokrajini absolutno večino, zavzema za ponovno uvedbo starih nazivov vasi, trgov in mest, pri čemer poudarja, da je italijanska toponomastika sad in učinek fašistične raznarodovalne politike, se pravi posledica kričeče krivice, ki bi jo demokratična Italija morala odpraviti.

Proti zahtevi Južnotirolske ljudske stranke pa so nastopile italijanske stranke v bocenski pokrajini; te pa so pred kratkim poklicale na pomoč nekatere italijanske organizacije, kot so Italijansko zemljepisno društvo, Društvo Dante Alighieri, Italijanski touring club in druge. Predstavniki teh organizacij in ustanov so te dni zborovali v Rimu in prišli do zaključka, da je treba v bocenski pokrajini ohraniti sedanjo dvojezično toponomastiko, češ da bi se v nasprotnem primeru poglobili narodnostni spori in bi imel od sprememb škodo tudi turizem. Naglasili so dalje, da so na Južnem Tirolskem Italijani v manjšini in jih je zato treba zaščititi.

Predstavniki omenjenih italijanskih organizacij očitno nočejo priznati, da so poitalijančeni nazivi posameznih krajev otip-

dalje na 7. strani ■

Po atentatu v Bejrutu in zasedbi Grenade

Svet na robu katastrofe?

Medtem ko je zahodni tisk še vedno posvečal največjo pozornost posledicam strahotnega atentata v libanonski prestolnici Bejrutu, kjer je v nedeljo, 23. t. m., umrlo nasilne smrti 300 ameriških in francoskih vojakov, ki so pripadali mednarodnemu mirovnemu zboru, je iznenada treščila v svet vest, da so se ameriški vojniki in vojniki nekaterih karibskih držav izkrcali na otoku Grenadi in to državo v karibskem morju kratkomalo zasedli. Ameriški predsednik Reagan in njegov zunanji minister Shultz sta vojaški poseg, ki prav gotovo ni v skladu z najosnovnimi načeli mednarodnega prava, hitela opravičevati, češ da je bilo nujno odpraviti teror, ki je vladal na omenjenem otoku in da so takšen poseg zahtevale države, članice Organizacije vzhodnih karibskih držav, ki so soglašale, da je treba ljudstvu na Grenadi vrniti »svoboščine in demokracijo«. Zunanji minister Shultz je poleg tega dejal, da so Združene države morale nastopiti, kajti v nasprotnem primeru bi bile odgovorne za »katastrofe« na otoku. Mislil je verjetno na usodo kakih tisoč ameriških državljanov na Grenadi, kjer bi se za Američane utegnili ponoviti dogodki iz Teherana.

Vojaški nastop Združenih držav v sicer majhni, a kljub vsemu neodvisni državi, je očitno v skladu z logiko porazdelitve sveta v dve glavni interesni sferi, kjer je v vsaki v veljavi znani nauk Leonida Brežnjeva o »omejeni suverenosti«. To pomeni, da posamezne države niso povsem neodvisne, temveč da morajo upoštevati tudi koristi tabora, kateremu pripadajo, v resnici pa koristi velesile, ki je na čelu tabora. Združene države v skladu s to logi-

ko ne morejo dovoliti, da se na območjih, ki jih Washington smatra pod svojim vplivom, uveljavljajo vlade in režimi, ki so tako ali drugače povezani s Sovjetsko zvezo. Reagan in njegovi sodelavci so, kot vse kaže, trdno odločeni onemogočiti vsak nadaljnji poskus, da bi se razširilo sovjetsko vplivnostno področje, pri čemer se ne obotavljajo poslužiti se vojaške sile.

Ce je tako, potem je treba ugotoviti, da so Združene države pozabile na nauk, ki izhaja iz dogodkov v Vietnamu, čeprav po drugi strani prav gotovo drži, da Sovjetska zveza po koncu vojne v Vietnamu ni mirovala, temveč razširila svoj vpliv na afriški celini in da ima svoje prste vmes pri dogajanju v Južni in Srednji Ameriki, da ne omenjamo zasedbe Afganistana.

Položaj v Libanonu, kakršen se kaže po zadnjem strahotnem atentatu, je predmet razprave na izrednem zasedanju zunanjih ministrov Združenih držav Amerike, Francije, Velike Britanije in Italije, se pravi vseh držav, ki imajo svoje vojaške enote v okviru mednarodnega mirovnega zbora v Bejrutu. Po atentatu se je položaj nevarno zaostрил, zaradi česar je Washington zahteval sejo zunanjih ministrov, na kateri naj se znova in globlje prouči vloga mirovnega zbora, ki je imel tako velike izgube. Vlada v Washingtonu povezuje ta atentat z zaostritvijo odnosov med Zahodom in Vzhodom. Zunanji minister Schultz je kar odkrito govoril o »posrednem izzivanju«, češ da hoče Sirija Libanon spremeniti v svoj satelit, Sirija pa prejema sovjetsko orožje in ima na svojem ozemlju več kot 5 tisoč sovjetskih vojaških izvedencev. Shultz je hkrati opo-

dalje na 2. strani ■

KJE IN KAJ JE GRENADA

Grenada je otoška država v vzhodnem Karibskem morju nedaleč od venezuelske obale. Ime nosi po svojem največjem otoku, ki meri 311 kvadratnih kilometrov, in na katerem se nahaja njeno glavno mesto St. George's, njena skupna površina pa obsega 344 kvadratnih kilometrov. Stodesttisoč grenadskih prebivalcev živi v glavnem od kmetijstva, ribolova in turizma.

Grenada je do 1. 1967 bila britanska kolonija, neodvisnost pa je v okviru britanskega Commonwealtha dosegla 1. 1974. V letih od 1967 do 1979 je državo vodil filoameriški laburist Eric Gairy. Z državnim udarom je 1. 1979 oblast prevzela marksistično ali bolje kastristično usmerjena

skupina z Mauricem Bishopom na čelu, ki je ostal na oblasti do 19. t. m., ko ga je s silo odstranil general Austin. Bishop je bil med neredi ubit.

Osvojitev Grenade bi za vzhodni blok lahko pomenila strateško važno pridobitev. Država bi lahko postala za SZ nova odskočna deska v politično razburkano Srednjo Ameriko, poleg tega pa bi lahko še bila važna postojanka za letalsko povezavo med Kubo in raznimi afriškimi prosovjetskimi režimi, kjer imajo Kubanci svoje čete. Vojaško invazijo ZDA in nekaterih drugih karibskih držav si je po mnenju izvedencev mogoče razlagati tudi s to njeno potencialno strateško vlogo.

RADIO TRST A

■ NEDELJA, 30. oktobra, ob: 8.00 Radijski dnevnik; 8.30 Kmetijska oddaja; 9.00 Sv. maša iz župne cerkve v Rojanu; 10.30 »Razbojnik Triška Sibirjak«. Radijska igra; 11.00 Melodije od včeraj in danes — za jutri; 11.45 Vera in naš čas; 12.00 Narodnostni trenutek Slovencev v Italiji; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Nediški zvon; 14.40 Šport in glasba ter prenosi z naših kulturnih prireditev; 19.00 Radijski dnevnik.

■ PONEDELJEK, 31. oktobra, ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Dobro jutro po naše; 7.40 Pravljičica; 8.00 Kratka poročila; 8.10 »Benečija '83«, oddaja o poletnem raziskovalnem taboru; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 Giuseppe Verdi: Nabucco; 11.30 Beležka; 12.00 Kralj (Atilij) v New Yorku; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Gospodarska problematika; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Roman v nadaljevanjih: Pavle Zidar: »Oče naš«; 14.30 Jugoslovanska diskoteka; 15.00 Šport; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Skupina »Gallus Consort« iz Trsta; 18.00 Pod Matajurjan, posebnosti in omika Nediških dolin; 19.00 Radijski dnevnik.

■ TOREK, 1. novembra, ob: 8.00 Radijski dnevnik; 8.30 Igrata ansambla Slak in Avsenik; 9.00 Sv. maša iz župne cerkve v Rojanu; 10.10 Giuseppe Verdi: Nabucco; 11.10 »Dobri lajnar«; 11.30 Beležka; 12.00 »Ena bolha me grize«; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Za zabavo in pouk; 15.00 Mladi mladim; 16.00 Od Milj do Devina; 16.30 Tja in nazaj; 17.00 Violinist Crtomir Šiškovič in pianist Janko Šetinc na Junjskih glasbenih in likovnih večerih 1983; 18.00 Mirko Mahnič: »Igra o Kocbeku«; 19.00 Radijski dnevnik.

■ SREDA, 2. novembra, ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Dobro jutro po naše; 7.40 Pravljičica; 8.00 Kratka poročila; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 Koncerti RAI iz Turina; 11.40 Beležka; 12.00 Človek, kam hitiš?; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Dekliški zbor Devin; 13.40 Glasbene raznolikosti; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Roman v nadaljevanjih (umetniško branje): Pavle Zidar: »Oče naš«; 16.00 »Ko trkam na nebesna vrata...«; 16.30 Tja in nazaj; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Orglar Andelko Klobučar; 18.00 Slučajnosti med literaturo in fantastiko; 19.00 Radijski dnevnik.

■ ČETRTEK, 3. novembra, ob: 8.00 Radijski dnevnik; 8.30 Igrata ansambla Franca Miheliča in Maksa Kumara; 10.10 Skladbe slovenskih tržaških avtorjev; 11.30 Beležka; 12.00 Natečaji slovenskih popevk v začetku stoletja; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Otroški kotichek: »To je pa laži!; 16.00 Na goriškem valu; 17.00 Tržaški skladatelj Giampaolo Coral; 18.00 Iz dnevnika Angela Kukanja; 19.00 Radijski dnevnik.

■ PETEK, 4. novembra, ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Dobro jutro po naše; 7.40 Pravljičica; 8.00 Kratka poročila; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 11.30 Beležka; 12.00 Sestanek ob 12h; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Dogodki in problemi; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Roman v nadaljevanjih (umetniško branje): Pavle Zidar: »Oče naš«; 14.30 Od ekrana do ekrana; 16.30 Tja in nazaj; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Revija glasbenih šol Primorske; 18.00 Kulturni dogodki; 18.25 Imena naših vasi; 18.30 Radijski dnevnik.

■ SOBOTA, 5. novembra, ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Dobro jutro po naše; 8.00 Kratka poročila; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 Javni koncerti simfonikov RTV Ljubljana; 11.30 Beležka; 12.00 »Glas od Režije«; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Otroški kotichek: »Zakajček in Vseved«; 14.30 Naš dobri stari radio; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Mezzosopranistka Dunja Vejzovič; 18.00 Marija Petarso: »V Bregu nekoč in danes« — radijski prizor; 19.00 Radijski dnevnik.

Izdajatelj: Zadruga z o. z. »Novi list« — Reg. na sodišču v Trstu dne 20.4.1954, št. 157 — Odgovorni urednik: Drago Legiša — Tiska tiskarna Graphart. Trst, ulica Rossetti 14, tel. 772151

Argentina pred volitvami

Se vedno nerešen spor zaradi meje s Čilom, izgubljena vojna za Malvinsko-Falklandsko otočje, tragedija »desaparecidosov« in podobni dogodki so v zadnjih letih spravljali Argentino v središče svetovne pozornosti. Zdaj so oči svetovne javnosti spet uprte vanjo: za nedeljo, 30. oktobra so razpisane volitve po večletnem vladanju vojaškega režima, ki je l. 1976, v splošnem kaosu in ob divjanju gverile, odstavil Isabelito Peron in kot »rešitelj domovine« prevzel oblast. Prav omenjeni dogodki in čedalje slabše gospodarske razmere pa so spravile generale ob vsak prestiž in jih prisilili, da so po sedmih letih odprli volišča. Bodo volitve uvod v obnovo trdnjše argentinske demokracije? Poznavalci argentinskih razmer niso kdovekako optimisti in v resnici je razlogov za skepso ali vsaj proti prenatrženemu optimizmu na pretek.

Kljub temu, da Argentina razpolaga z ogromnimi naravnimi bogastvi in s sorazmerno kvalificirano delovno silo, se zdaj nahaja na robu bankrota: zadolžena je za približno 40 milijard dolarjev (ca. 60 tisoč milijard lir) ob 240% letni inflacijski stopnji itd. Prav izhod iz gospodarskega razsula bo izredno huda preizkušnja za vlado, ki bo sestavljena po volitvah.

Toda nič manj huda preizkušnja bo za komaj obnovljeno argentinsko demokracijo vprašanje »moralizacije«. V prvi vrsti gre tu za vprašanje »desaparecidosov«, odnosno za vprašanje sojenja in kaznovanja tistih, ki nosijo za to tragedijo neposredno odgovornost. To seveda ne bo šlo brez globokega poseganja v vojaške vrste, že več znakov pa opozarja, da le-ti ne nameravajo križem rok čakati na zatožni klopi. Pred nekaj tedni je argentinska hunta (vojaška vlada) npr. odobrila zakon, ki proglašja splošno amnestijo v smislu nekakšne »narodne sprave«. Poleg tega so generali že napovedali, da bo hitrost prehoda oblasti v civilne roke pogojeval »razumen sporazum« med vojaškimi vrhovi in zmagovalci na volitvah.

Vprašanje »moralizacije« ali bolje demokratizacije pa se postavlja tudi v zvezi z obnavljajočimi se argentinskimi sindikalnimi organizacijami, ki so zdaj pod popolno kontrolo peronistov — in to tudi, kot vse kaže, v tiem sporazumu z generali, ki računajo, da peronisti ne bodo bistveno okrnili njihove moči.

Volilne napovedi pa kažejo, da peronisti ne morejo z gotovostjo računati na volilno zmago. Iz predvolilnih anket namreč izhaja, da bo njihovo stranko (Partido Justicialista) verjetno podprla nekaj več kot tretjina volivcev, približno enako število volivcev pa bo po napovedih oddalo svoj glas radikalni stranki (Union Civica Radical), za katero ni torej izključeno, da bo postala stranka relativne večine. Ravno na to stranko gledajo s simpatijo številni zahodni opazovalci, ki jim je pri srcu uveljavitev demokracije v Argentini. Peronisti so namreč v nekaj desetletjih že dvakrat zavedli to južnoameriško državo v kaos, ki je priklical generale iz kasarn.

—o—

Oleg Bitov je živ

Oleg Bitov, sovjetski častnikar, ki je 9. septembra izginil v Benetkah, je živ in zdrav v Londonu. Tu je zaprosil britanske oblasti za začasno politično zatočišče. Britanci so njegovo prošnjo sprejeli.

Oleg Bitov je baje imel tesne stike s sovjetsko vohunsko službo in poznal več sovjetskih agentov na Zahodu. Njegov beg v Veliko Britanijo predstavlja gotovo hud udarec za KGB. Bitov je, kot rečeno, izginil v Benetkah, od koder bi moral poročati za Literaturnaja gazeto z letošnjega mednarodnega filmskega festivala. Česnikar je izginil brez sledu in je v hotelu pustil tudi svojo osebno prtljago, kar je sprožilo val domnev o njegovi usodi. Iz Benetk je Bitov odšel naravnost v Veliko Britanijo, kjer je zaprosil za politični azil.

Svet na robu katastrofe?

■ nadaljevanje s 1. strani

zoril, da je Iran zaveznik Sirije, v Libanonu pa v resnici tekmujeja Sovjetska zveza in Zahod, zaradi česar je po njegovem nujno skleniti tesnejše zavezništvo z Izraelom in s tako imenovanimi zmernimi arabskimi državami.

Francija, Velika Britanija in zlasti Italija pa vztrajajo na stališču, da je treba za vsako ceno preprečiti, da bi libanonski dogodki postali del soočenja med Zahodom in Vzhodom, kar je tudi eden glavnih razlogov za prisotnost njihovih vojaških enot v Bejrutu. O kakem sodelovanju z Izraelom pa nočejo niti slišati, ker vedo, da bi se v tem primeru hudo zamerili arabskemu svetu, od koder dobivajo nujno potrebno nafto. Seja zunanjih ministrov omenjenih štirih držav bo torej

potekala v napetem ozračju, to tembolj ker se Francija, Velika Britanija in tudi Italija ne strinjajo z ameriškim vojaškim posegom na Grenadi. Pariška vlada je izjavila, da jo je ta poseg presenetil, britanska ministsrska predsednica pa je povedala, da je skušala ameriško vlado odvrniti od sklepa po vojaškem posegu na otoku, ki še vedno pripada Britanski skupnosti narodov (Commonwealth).

Ameriški vojaški nastop je seveda nalletel v Moskvi na najstrožjo obsodbo, pri čemer sovjetske oblasti očitno izkoriščajo dogodke na Grenadi v svoje propagandne namene. Priznati pa je treba, da sta tako atentat v Bejrutu kot zasedba karibskega otoka še bolj zaostrila že tako napete odnose med velesilama, tako da se svet morja še ni nikdar nahajal na robu katastrofe kot v teh dneh.

Zasedanje deželne sveta SSK

V soboto, 22. oktobra je bilo v Nabrežini jesensko zasedanje deželne sveta Slovenske skupnosti. Po uvodnih mislih predsednika Dolharja so sledila politična poročila tajnika Bratuža ter pokrajinskih tajnikov Hareja iz Trsta in Terpina iz Gorice.

Vsa omenjena poročila so z različnih vidikov in izkušenj obravnavala analizo političnega položaja po junijskih volitvah s posebnim ozirom na pogajanja za sestavo ustreznih koalicij na deželi in v raznih krajevnih upravah, kot so goriška provinca ter tržaška občina in pokrajina ter krajevna zdravstvena enota. V vseh teh upravah in ustanovah je SSK ohranila ali na novo pridobila svoje predstavnike v ožjih odborih, razen na deželi, kjer ni mogla prodreti do odborniškega mesta, ampak do predsedstva pomembne komisije deželne sveta. Iz poročil in zadevne razprave je bilo dovolj razvidno, da je SSK morala kljub dokaj ugodnim volilnim izidom zastaviti mnogo naporov, da se je izognila izolaciji, v katero bi jo radi spravili njeni nasprotniki, ter uspela v koalicijske programe vnesti vse bistvene zahteve naše narodne skupnosti v skladu s pristojnostmi zadevnih uprav.

Druga splošna ugotovitev, ki je očitno prišla do izraza, je poslabšanje splošnega političnega ozračja do problemov in zahtev slovenske manjšine, za kar je v določeni meri dalo povod omejevanje prostega prehajanja meje iz sosednje Jugoslavije v našo deželo. V tem pogledu so tudi precej značilne okoliščine, v katerih je potekal nedavni obisk predsednika republike Pertinija v naši deželi in posebno še v Trstu. Tu se je sestal s predstavniki enotne slovenske delegacije, potem ko je bilo to srečanje do zadnjega negotovo.

V drugem delu se je razprava tekla o pripravah na prihodnje evropske volitve. SSK je v tem pogledu v stalnih stikih z drugimi manjšinami in avtonomističnimi gibanji, do jasnejše slike pa bo verjetno prišlo v bližnji prihodnosti.

Končno je deželni svet SSK vzel v pretes še druge probleme organizacijske in programske narave, kot je večja koordinacija dela in stališč med izvoljenimi predstavniki v raznih telesih ter potreba po nadaljnji poglobitvi programskih izhodišč samostojne manjšinske stranke. V ta namen

so bile sprejete nekatere pobude, med temi srečanje vseh izvoljenih predstavnikov SSK v naši deželi.

V izčrpno in plodno diskusijo so med drugim posegli Prešeren, Špacapan, Udovič, Paulin, Tul, Breclj in drugi.

Priprave na evropske volitve

Slovenska skupnost in ostale manjšinske stranke v Italiji se že živahno pripravljajo na prihodnje evropske volitve, ki bodo spomladi 1984. O tem priča sestanek, ki je bil v ponedeljek v Rimu in ki so se ga udeležili predstavniki naslednjih skupin: Union Valdôtaine iz Aoste, Slovenska skupnost — zastopal jo je deželni tajnik dr. Bratuž — Partito sardo d'azione, Movimento Autonomista Occitano, Movimento Friuli in — kot gostje — predstavniki drugih evropskih manjšinskih in evropeističnih združenj.

Na sestanku so razpravljali o možnosti skupnega nastopa na volitvah. Vsi prisotni so se strinjali, da se sestavi skupna lista za evropske volitve, katere težišče naj bo na strankah, ki so izraz narodnih manjšin v Italiji. Lista pa naj bo odprta tudi tistim federalističnim in avtonomističnim skupinam, ki so jim ideali manjšinskih strank blizu. Že v prvi polovici novembra bo nov sestanek za poglobitev omenjenih vprašanj.

Moskva je že na delu

Medtem ko se v Zahodni Evropi in Severni Ameriki še niso polegale pacifistične manifestacije proti jedrski oborožitvi, predvsem pa proti načrtu Atlantskega zavezništva, da v štirih zahodnoevropskih državah namesti ameriške evroizstrelke, je sovjetsko obrambno ministrstvo te dni nepričakovano naznanilo, da so v Vzhodni Nemčiji in na Češkoslovaškem že v teku dela za namestitev sovjetskih evroizstrelkov v teh državah. Vest so v Pragi in Pankowu potrdili. Zanimivo je, da na Vzhodu utemeljujejo novi korak v smeri oborožitvene tekme z istimi argumenti, ki jih navaja zase Atlantsko zavezništvo: gre za povračilni ukrep, ki naj ponovno vzpostavi jedrsko ravnovesje, brez katerega je mir v nevarnosti, za pogajalno mizo ni napredka.

Tako v Washingtonu kot v krogih Atlantskega zavezništva se novinci niso preveč začudili, saj trdijo, da je imela Sovjetska zveza tudi že doslej jedrske rakete v vzhodnih državah Evrope. Zdej jih želijo le posodobiti, krivdo za oborožitveno tekmo pa naprtiti Zahodu. Saj se nameščanje takih raket ne načrtuje iz dneva v dan, temveč gre za izvajanje dolgoročnih načrtov.

V Moskvi so izjavili, da bodo svoje rakete namestili, če bo Zahod namestil svoje. Tako opazovalci menijo, da se sovjetski predstavniki v boju proti Pershingom in Cruisejem poslužujejo zdaj propagande, zdaj groženj, zdaj obljub.

SAZU o »programskih jedrih«

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je objavila svoje stališče o znanem vprašanju »skupnih programskih jeder«, za katera se v Jugoslaviji zavzemajo močne sile, v Sloveniji pa že dolgo vzbujajo hude polemike. Najvišja slovenska znanstvena ustanova je bila uradno seznanjena s temi načrti za preustroj šolskih programov šele 7. oktobra. Ker pa je prek svojih članov že prej zvedela za vsebino načrtov, je 27. septembra odobrila svoja stališča, ki jih je poslala najvišjim oblastem. Zdej se je odločila, da jih da v vednost celotni javnosti.

Sodba o skupnih programskih jedrih je umirjena, a zelo jasna. Med drugim je dobesedno rečeno v dokumentu: »Zahteva po enotnih načrtih za omenjene predmete — pri tem misli na materin jezik in književnost, narodno zgodovino, zemljepis in umetnost — je nesporejmljiva. Slovenska akademija znanosti in umetnosti zato predlagani načrt »skupnih programskih jeder« v celoti zavrača v sedanji obliki«.

Pri utemeljevanju tega stališča poudarja akademija predvsem narodnostni vidik, saj pravi, da bi uresničenje tako pojmovanih »programskih jeder« povzročilo zamenjanje posebnih nalog, ki jih ima šola za oblikovanje narodne zavesti slovenskega človeka. Dobesedno je potem rečeno: »Za Slovence so ta vprašanja še posebej žgoča zaradi tega, ker del slovenskega naroda živi zunaj meja Socialistične federativne republike Jugoslavije v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Boj Slovencev za obstoj v zajedstvu nam nalaga v tem pogledu še prav posebne obveznosti. Dolžnosti, ki jih imamo Slovenci v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji od rojakov onstran meje, so take, da zahtevajo zagotovitev enotnega kulturnega prostora. Brez močnega slovenskega kulturnega življenja in narodne zavesti v matici, kar je ena od nalog slovenske šole, bo položaj Slovencev za morebitno nameščanje novih raket ne bi mejami bistveno bolj ogrožen«.

ORATORIJ »VIR LJUBEZNI«

Slovenski duhovnik in skladatelj Avgust Ipavec je ob lanskem 800-letnici rojstva sv. Frančiška Asiškega zložil oratorij z naslovom »Vir ljubezni«. Besedilo zanj je dobil v starih pesmih in zgodbah o sv. Frančišku, sv. Klari in Frančiškovi h bratih, ki jih poznamo iz Rožic sv. Frančiška. Oratorij je nekaj velikega, množičnega, saj ga izvaja preko tristo izvajalcev. Avgust Ipavec je s to nabožno opero že nastopal lani po nekaterih krajih v Sloveniji in v Avstriji, letos pa prihaja v Trst na povabilo slovenskih duhovnikov.

Oratorij bodo izvajali v cerkvi sv. Frančiška v Trstu, ul. Giulia 70, v soboto, 29. oktobra ob 20.30. Za to priložnost so natisnili slovensko-italijanske knjižice s celotnim tekstom oratorija, ki veljajo kot vstopnice. Na prodaj so na Tržaškem

po župnih cerkvah in v knjigarni Fortunato, v Gorici pa jo je mogoče kupiti v Katoliški knjigarni in v knjigarni Faidutti. Knjižica bo seveda na prodaj tudi v soboto zvečer pred cerkvijo sv. Frančiška.

—o—

Letos se krščanski in z njim drugi svet spominja 500-letnice rojstva nemškega verskega reformatorja Martina Lutra, ki se je rodil 10. novembra 1483 v Eislebnu na Nemškem. Te obletnice se je na Slovenskem spomnila tudi krščansko usmerjena revija Znamenje, ki izhaja dvomesečno v Celju. Revija prinaša raznovrstne spise o Lutru izpod peres škofa Vekoslava Grmicha, Slavka Tine, Jožeta Rajhmana, Mihaela Kuzmicha, Franca Terseglava in Gottfrieda Marona.

Seja devinsko-nabrežinske sekcije Slovenske skupnosti

V četrtek, 20. t.m., se je sestal na svoji redni seji sekcijski odbor SSK občine Devin-Nabrežina. Uvodno poročilo je podal sekcijski tajnik Ivan Breclj, o delu občinske uprave pa sta poročali odbornica za kulturo prof. Marinka Terčon-Brezigar ter odbornica za krajevne skupnosti dr. Alenka Legiša. Občinski odbornik za urbanizem Bojan Brezigar je bil zaradi bolezni odsoten, med živahno razpravo pa so posegli številni sekcijski odborniki.

Sekcijski odbor SSK je na splošno pozitivno ocenil dosedanje sodelovanje SSK v koaliciji s KPI in PSI, ki upravlja devinsko-nabrežinsko občino. Politika sedanjega občinskega odbora odraža po njegovi oceni nedvomno občutljivost za potrebe in zahteve slovenskega življa v tej narodnostno tako izpostavljeni občini. Toda sekcijski odbor SSK je tudi poudaril, da bi moralo delovanje občinske uprave biti skladnejše in pod popolnejšim nadzorom vseh partnerjev upravne koalicije, saj je politična odgovornost za delovanje uprave skupna.

Sekcijski odbor je nadalje razpravljal o gospodarski problematiki v devinsko-nabrežinski občini. Govora je med drugim bi-

lo o nujnosti ureditve kraškega vodovoda, o problemih zadružnega hleva v Praprotnu, ki že dalj časa čaka na finančno podporo iz deželne sklada, pojavili pa so se tudi konkretni predlogi za razvoj agriturizma, ki jih bo sekcijski odbor še poglobil.

Občinska odbornica dr. Alenka Legiša je v svojih izvajanjih med drugim ugotovila, da so krajevne skupnosti (konzulte) v

zadnjih časih dejansko zamrle, saj se kljub spodbudam občinske uprave njihovi odbori težko ali sploh ne sestajajo. Problematiko krajevnih skupnosti v devinsko-nabrežinski občini bo zatoj treba korenito premisliti.

Na seji sekcijškega odbora je beseda tekla tudi o kulturni in rekreacijski dejavnosti v devinsko-nabrežinski občini, o kateri je poročala občinska odbornica prof. Marinka Terčon-Brezigar. Sekcijski odbor je v tej zvezi med drugim izrazil podporo jadralnemu društvu Čupa, ki si že dalj časa prizadeva, da bi si uredil primerne strukture v sesljskem pristanišču.

Srečali so se slovenski pravniki

Društvo »Pravnik« iz Furlanije - Julijske krajine je imelo v petek, 11. t.m., v gosteh predstavke Društva slovenskih koroških pravnikov iz Celovca, Zveze društev pravnikov v gospodarstvu Slovenije in Odvetniške zbornice Slovenije. Do tega srečanja je prišlo na pobudo Društva »Pravnik« in sorodnega društva na Koroškem. Udeležence srečanja, ki je bilo v hotelu Furlan na Repentabru, je najprej pozdravil predsednik Društva »Pravnik« dr. Drago Štoka, ki je med drugim ugotovil, da srečanja v takem obsegu še ni bilo ne na Tržaškem ne na Koroškem ali v Sloveniji. Tajnik dr. Jan Godnič je nato prebral daljši referat, v katerem je orisal trenutni narodni in politični položaj slovenske narodne skupnosti v Italiji, omenil pomembne zgodovinske dogodke v povojni dobi ter poudaril prizadevanja za doseg globalne zakonske zaščite slovenske narodne manjšine.

Predsednik Društva slovenskih pravnikov dr. Franci Zwitter je opozoril, da so slovenski pravniki na Koroškem ustanovili svojo stanovsko organizacijo pred letom dni, zato čutijo potrebo po stikih s sorodnimi društvi v matični domovini in v deželi Furlaniji - Julijski krajini. Dr. Zwitter je orisal trenutni narodni in politični položaj na Koroškem, pri čemer je ugotovil, da se razmere zaostrojujejo, ker večinski narod ne kaže posluha za pravice manjšine. Zato je dr. Zwitter omenil možnost in oportunisto internacionalizacije manjšinskega vprašanja na Koroškem ter

nato ugotovil, da se z razliko od stanja v Italiji koroški Slovenci zavzemajo za postopno zaščito manjšinskih pravic, kot izhajajo iz 7. člena avstrijske državne pogodbe.

Razvila se je nato živahna razprava, v katero so posegli številni udeleženci, med njimi predsednik odvetniške zbornice Slovenije Rudi Šelih in predstavnik Zveze društev pravnikov v gospodarstvu Slovenije Mirko Ilesič.

Slovenski pravniki so ugotovili, kako so v prihodnosti nujni tesnejši stiki med stanovskimi društvi, ker se tudi na ta način nudi prispevek boju Slovencev v Italiji in v Avstriji za priznanje in zaščito njihovih pravic. Skupne večerje so se udeležili tudi člani enotne delegacije Slovencev v Italiji, tako da je bila dana prilžnost za poglobljen pogovor o prizadevanjih za doseg globalne zakonske zaščite slovenske narodne manjšine.

OBVESTILO

Cenjene naročnike in bralce obveščamo, da uprava Novega lista redno posluje ob torkih, sredah in četrtnih od 9.00 do 11.30.

COMELLI V MOSKVI

Predsednik deželne vlade Furlanije-Julijske krajine Comelli je v Moskvi obiskal razstavo, ki jo je priredil konzorcij Friul Giulia na mednarodni razstavi, posvečeni namakalnim napravam in melioracijskim posegom. Comellija je spremljal deželni predsednik Zveze podjetnikov Cogolo. Friul Giulia skrbi za pospešitev izvoza iz dežele Furlanije - Julijske krajine. Ustanova skuša vključiti deželno ponudbo v sovjetski petletni načrt. Prav na področju namakanja nudi Sovjetska zveza velike možnosti razvoja, saj je le devet odstotkov kmetijskih zemljišč namakanih. Petletni načrt predvideva ureditev namakanja na nadaljnjih sedmih milijonih in pol hektarov, kar vključuje tudi melioracijska dela v znesku, ki presega 40 milijard rubljev.

—o—

PREGLJEV VEČER V DSI

V Društvu slovenskih izobražencev v Trstu bo v ponedeljek, 31. oktobra, Pregled večer ob 100-letnici pisateljevega rojstva. Govorila bo prof. Lojzka Bratuž. Začetek ob 20.30.

ORIENTACIJSKI POHOD SMUČARKEGA KLUBA DEVIN

SK Devin priredi v nedeljo, 30. t.m. neocenjevalni orientacijski pohod. Odhod bo od 10. ure dalje iz Katerne Pejce nad nabrežinsko železniško postajo. Udeleženci naj bodo planinsko opremljeni (oblačila, obutev, kompas itd.), saj bo pohod ob vsakem vremenu. Ob odhodu bodo udeleženci prejeli specialko, na kateri bo delno zaznamovana pot, ki jo bo treba prehoditi. Vsem, ki bodo uspešno zaključili pohod, bo organizator podelil priznanje. V popoldanskih urah se bo začelo družabno srečanje v razsvetljeni jami. Poskrbljeno bo za prigrizek, domačo kapljico in glasbo. Pohod je primeren za vse in zanimiv, saj bo proga začrtana po prelepih kraških gričih, mimo jam in pečin. Za najmlajše bo začrtana posebna proga.

Zasedba zavoda »Jožef Stefan«

Od torka, 18. t.m., do trenutka, ko to pišemo, je na vseh slovenskih višjih srednjih šolah v Trstu bil ukinjen normalni pouk. Po torkovih manifestacijah, o katerih smo poročali pretekli teden, so namreč dijaki vseh slovenskih višjih srednjih šol v Trstu zasedli poslopje zavoda »Jožef Stefan«, ki se že od začetka šolskega leta spoprijema s številnimi in hudimi vprašanji, ki so povezani z neurejenimi prostori, s katerimi razpolaga. Zavodskim profesorjem, dijakom in njihovim staršem je izrazila globoko solidarnost vsa slovenska javnost, začevši s predstavniki političnih strank od Slovenske skupnosti do slovenskih predstavnikov Socialistične stranke Italije in Komunistične partije Italije.

V resnici je nezaslišano, da slovenski poklicni zavod v Trstu ni mogel doslej začeti z rednim poukom po predvidenih učnih načrtih zaradi malomarnosti pristojnih uprav.

V skrbi, da se ne bi nadaljnje izostajanje od pouka sprevrglo v škodo samih dijakov in šole, pa so v torek, 25. t.m., profesorji in predstavniki staršev liceja »France Prešeren« pozvali dijake, naj se vrnejo k pouku. Zdi se pa, da bodo dijaki vseh višjih srednjih šol nadaljevali z zasedbo, vse dokler ne bodo stekla popravila v poslopiju zavoda »Jožef Stefan«. Kritje stroškov za ta dela bo zagotovo odobril pokrajinski odbor, ki se bo sestal ta četrtek. Vprašanje pa je, kdaj bodo začeli konkretno z deli.

Praznik krvodajalcev v Sovodnjah

Praznik krvodajalcev je bil v nedeljo, 16. oktobra, v Kulturnem domu v Sovodnjah; bil je še isti od ustanovitve odseka, ki je imel ustanovni občni zbor prav v tem domu, 2. oktobra 1977.

Letos se začenja drugi krog praznikov, ki jih prireja odsek na območju sovodenjske občine, v kateri je pet vasi: Sovodnje, Vrh, Peč, Rupa in Gabrje.

Praznik se je kot običajno začel s sv. mašo, ki je bila darovana za umrle člane odseka. Večji poudarek so prazniku dali tudi s tem, da so člani sekcije skupno s predstavniki sekcij goriškega združenja s prapori in v spremstvu godbe na pihala iz Vileša šli od Kulturnega doma do sovodenjske cerkve. Domači župnik Marjan Komjanc je v pridigi med drugim poudaril važnost darovanja krvi, v kolikor je to znak medsebojne ljubezni in vzajemnosti in pozval, naj bi novi člani vstopili v vrste krvodajalcev. Po verskem obredu so krvodajalci v spremstvu godbe na pihala šli do spomenika, kjer so položili venec, predsednik odseka Branko Černic je pozval navzoče k enominutnemu molku.

Slavnostni govor je imel predsednik Branko Černic, ki je med drugim dejal: »Današnji dan ne sme in ne more biti samo dan zahvale in zabave, ampak mora postati propagandni v smislu,

da pridobimo vedno nove člane. Človečanska dolžnost nas vseh je, da si dobimo naslednike«.

Na koncu svojega govora je pozdravil še predstavnike Rdečega križa iz Škofje Loke, s katerimi ima odsek — v okviru pobratenja občin — stike od svoje ustanovitve. Pozdravil je tudi predstavnike Rdečega križa iz Ajdovščine, s katerimi je sovodenjski odsek pred kratkim navezal stike. Zahvalil se je sovodenjskemu netetu za odziv na praznik ter prosvetnemu društvu Sovodnje, ki je dalo na razpolago prostore in s tem omogočilo prijateljsko srečanje. Nato je Sovodenjski netet s svojo ubrano melodijo navdušil prisotne.

Sledilo je poročilo tajnice odseka, Marinke Batič. Iz njenega poročila je bilo razvidno, da je odsek v darovanju krvi med prvimi v goriškem združenju, da je bilo v šestih letih vpisanih 95 aktivnih članov, da se je zlasti v zadnjih dveh letih v odsek vključilo veliko mladih, da je v letošnjem letu (do 1. oktobra) odsek zabeležil 72 prevzemov krvi. V prvem delu poročila je tajnica med drugim dejala: Po šestih letih se moramo zahvaliti pripravljalnemu odboru, ki je zaoral ledino, da je odsek sejal in dosedaj dosegel lep

uspeh. V nadaljevanju je tajnica Marinka Batič zaželela, da bi se več žensk vpisalo v društvo.

Sledilo je podelitev priznanj, ki so jih za 10-kratni odzvem prejeli Ciril Černic, Andrej Fajt, Ludvik Devetak, Marjan Tomšič in Srečko Tomšič; za desetkrat darovano kri sta prejeli priznanje tudi dve ženski: Nela Tomšič in Ljubica Butkovič. Za 20-kratno darovanje je prejel bronasto medaljo predsednik društva Branko Černic, za 35-kratno je prejel priznanje in srebrno medaljo Stojan Makovec iz Standreža.

Pozdrave in vzpodbudne besede so prinesli predstavniki Rdečega križa iz Škofje Loke Ludvik Bernik, predstavnik Rdečega križa iz Ajdovščine Ernest Rojc in predsednik združenja krvodajalskih sekcij goriškega območja Egidio Bragnoli. V imenu občinske uprave je udeležence pozdravil podžupan Vlado Klemše, ki je v svojem kratkem govoru med drugim dejal, da se kot občinski predstavnik čuti ponosnega za uspehe odseka.

Ob koncu naj omenim, da so med številnimi delegacijami bili na prazniku prisotni tudi predstavniki krvodajalcev iz Doberdoba. Sledila je krajša zakuska za člane in goste, ki so praznik zaključili v veselem vzdušju.

Remo Devetak

Nov sedež SDGZ v Gorici

»Slovesnost, kakršna je današnja, je v sedanjih časih dejanje vere in zaupanja v lastne sile«. Tako sta poudarila goriški prefekt dr. Siclari in podpredsednik Gospodarske zbornice Slovenije Milan Šamec, ko sta v soboto, 22. t.m., čestitala in voščila veliko uspehov Slovenskemu deželnemu gospodarskemu združenju, ki je odprlo nov sedež v Gorici. Gre za preurejene prostore v ulici Morelli, kjer je bila nekoč Kmečka banka. Slovesnosti se je udeležilo prav lepo število članov Slovenskega deželnega gospodarskega združenja z Goriškega ter številni gostje, med njimi že omenjena goriški prefekt Siclari in podpredsednik Gospodarske zbornice Slovenije Milan Šamec, goriška občinska odbornika Paulin in Čufarin, pokrajinska odbornika Špacapan in Fabbro, župana iz Sovodenj in Doberdoba, predsednik občinske skupščine Nove Gorice Zorko Debeljak, jugoslovanski generalni konzul v Trstu Mirošič in drugi.

Člane in goste je pozdravil podpredsed-

nik Slovenskega deželnega gospodarskega združenja Viljem Nanut, ki je naglasil, da je odprtje novih prostorov dokaz življenjskosti združenja ter hkrati odraz njegovega organizacijskega izpopolnjevanja, tako da bo lahko vedno bolj na razpolago članom. Govornik je opozoril, da je v deželi kakih dva tisoč slovenskih podjetij, da je Združenje dejavnik, ki terja ustrezno priznanje in ustrezno mesto v deželnih strukturah. Viljem Nanut je ugotovil, da se novi prostori odpirajo v času gospodarske krize, ki je zlasti hudo prizadela Goriško. Zato tembolj občutimo, je še dejal, jugoslovanske omejitvene ukrepe, ki predstavljajo za zamejske Slovence dvojno škodo — gospodarsko in tudi narodnostno. Govornik pa je izrazil prepričanje, da bo znala sosedna država tudi tokrat odpraviti težave, sodelovanje ob meji pa mora po njegovem biti kvalitetnejše, če hoče obroditi ustrezne trajne sadove.

Udeležence slovesnosti je pozdravil tudi predsednik Slovenskega deželnega gospodarskega združenja Vito Svetina, ki je med drugim opozoril na pomembno vlogo, ki jo imajo slovenski gospodarski operaterji pri krepitvi odnosov med obema državama. Spregovorila sta nato goriški prefekt Siclari in podpredsednik Gospodarske zbornice Slovenije Šamec ter na koncu sta Slovenskemu deželnemu gospodarskemu združenju čestitala še predsednik Teritorialnega odbora SKGZ Miro Primožič in predstavnik Sveta slovenskih organizacij Damijan Paulin.

V večernih urah pa je bilo v Domu Andreja Budala v Standrežu družabno srečanje za člane, ki so skupno preživeli nekaj prijetnih ur ter izkoristili priložnost za še boljše medsebojno poznavanje in za utrjevanje prijateljstva.

SINDIKALNA MANIFESTACIJA ZA MIR

V ponedeljek, 24. oktobra, so se sestali v Gorici predstavniki enotne sindikalne federacije CGIL - CISL - UIL iz Gorice ter Zveze sindikatov iz Nove Gorice. Potem ko sta predsednika delegacij poudarila željo in nujnost, da se nadaljujejo in okrepijo medsebojni stiki, je bil govor o nekaterih točkah dokumenta, ki sta jih sindikalni zvezi odobrili v lanskem letu. Italijanska delegacija je poudarila potrebo, da se zgradi avtocesta od Vrtojbe do Razdrtega, in pa nujnost, da osrednji vladi podpreta to območje. Govor je nato bil o manifestaciji, ki jo bosta sindikalni organizaciji skupno priredili 3. decembra letos na mejnem prehodu na Erjavčevi cesti. Tema zborovanja bo: Mir in gospodarski razvoj.

Srečanje ZSKP-ZSKD v Gorici

V ponedeljek, 17. oktobra, so se v Katoliškem domu v Gorici srečali predstavniki Zveze slovenske katoliške prosvete in Zveze slovenskih kulturnih društev. Predsednika ZSKP Emil Valentinčič in ZSKD Rudi Pavšič sta uvodoma izrazila zadovoljstvo, da je prišlo do srečanja med zvezama, ki na Goriškem oblikujeta prosvetno dejavnost in ki združujeta veliko število društev in zborov. Po izmenjavi informacij o vodstvenih organih in o delovanju posameznih članic so predstavniki obeh zvez poudarili potrebo po čim večjem sodelovanju še zlasti v mestu, kjer je prireditvena dejavnost zelo živahna. Izražena je bila želja, da bi v bodočnosti prihajalo do redne izmenjave informacij o delova-

nju v enem in drugem kulturnem domu in tudi o pomembnejših prireditvah v okoliških vaseh in krajih. Nadalje je bilo ugotovljeno, da se dosedanje oblike sodelovanja lepo in redno razvijajo, čeprav bi bilo treba kaj izboljšati in izpopolniti. Prisotni so zatem razpravljali o drugih možnostih sodelovanja, tako na primer med zvezama in slovenskimi obmejnimi občinami, prav tako med društvu oz. zvezami v celotnem zamejskem prostoru. Ob zaključku so predstavniki ZZKP in ZSKD podčrtali koristnost podobnih srečanj, ki naj pripomorejo k boljšemu medsebojnemu razumevanju in kvalitetnejšemu delovanju; bil je sprejet sklep, da se vodstvi zvez ponovno srečata ob koncu letošnje sezone.

ŠIRITE NOVI LIST!

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Razstava o ukinitvi slovenskih in hrvatskih šol

Odsek za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu je pripravil razstavo o ukinitvi slovenskih in hrvatskih šol ob 60-letnici Gentilejeve reforme, se pravi šolske reforme iz l. 1923, ki nosi ime po tedanjem Mussolinijevem ministru za šolstvo Giovanniju Gentileju. Razstava bo na ogled v Kulturnem domu v Trstu, ul. Petronio 6, od 31. oktobra do 20. novembra letos. Otvoritev bo 31. t.m. ob 18. uri.

Sestdeseta obletnica nekega dogodka je nekoliko nenavadna prilika za prirejanje razstav, toda šolska reforma, na katero je vezano Gentilejevo ime, ima v zgodovini slovenske narodne skupnosti, ki jo je doživela, posebno vlogo. To, kar je bilo za ogromno večino italijanskega prebivalstva skoro neopazna podrobnost, ukinitev vseh drugih učnih jezikov na državnem ozemlju, je imelo za Slovence in Hrvate v Julijski krajini življenjski pomen. Gentilejeva reforma je v tragičnih okoliščinah pokazala, kako izredno vlogo ima šola v narodnostnem obstoju neke skupnosti. Njene posledice čutimo še danes, predvsem, pa ne sme v pozabo zgodovinski nauk, ki daje temu zgodovinskemu poglavju še vedno veljavno aktualnost.

Kateri je bil pravzaprav pomen Gentilijeve šolske reforme za slovensko šolo in v širšem smislu, za celotno slovensko narodno skupnost? Predvsem moramo poudariti, da ne preziramo ali podcenjujemo širšega vzgojnega izobraževalnega učinka šolske reforme iz leta 1923, ki v nekaterih vidikih traja še danes. Iz razumljivih razlogov, pa je naša pozornost osredotočena na ožji narodnostni pomen in učinek tega zakona.

Gentilejeva reforma je imela v narodnostnem pogledu nepopravljive količinske in kakovostne učinke. Povsem brez osnovnošolske izobrazbe v materinem jeziku se je razvilo 15 letnikov za skupnih 200.000 otrok, katerim je treba dodati vsaj še 50.000 drugih, ki so bili deležni le okrnjenega poučevanja v lastnem jeziku. Poglobljena analiza dogajanja bi pokazala, v kakšni meri je pomanjkljivo obvladanje knjižne slovenščine vplivalo, da so Slovenci teh letnikov dali kasneje svoje otroke v italijansko šolo ali oviralo njih udejstvovanje v kulturnem in družbenem življenju naše manjšine.

Ta razstava nima namena iti v podrobnosti in v globino posameznih vprašanj, ki jih odpira šolska reforma iz leta 1923. Želi pa prikazati njen potek, učinkovanje in posledice.

Ta obračun je za nas, Slovence v Italiji nujnost in dolžnost. Šola s slovenskim učnim jezikom v Italiji nima še vseh pogojev za izvajanje svoje funkcije in slovenska narodna skupnost nima še potrebne globalne zakonske zaščite. In ravno ker gledamo naprej, moramo vedeti, kaj smo že imeli, kaj nam je bilo odvzeto in kako smo se za to borili.

OSNOVNO ŠOLSTVO. Slovenci so imeli do prve svetovne vojne na Goriškem, v Trstu in v Istri še dokaj zadovoljivo osnovno in tudi srednje šolstvo, manj ugodno je bilo stanje hrvatskega šolstva v Istri. Po uradni statistiki, ki jo je sestavil načelnik oddelka v italijanskem prosvetnem ministrstvu G. Roberti in ki je izšla v tisku leta 1919 v Trstu, je bilo zadnje leto pred vojno (1913) v Julijski krajini (brez Reke) 321 slovenskih in 167 hrvatskih osnovnih šol, skupaj torej 488 šol, javnih in zasebnih, z 942 razredi, od teh 677 slovenskih in 265 hrvatskih. Slovenskih učencev je bilo 46.671, hrvatskih 20.281, skupaj 66.952 otrok. Učiteljev so imeli 1330, in sicer 1007 slovenskih in 343 hrvatskih. Po podatkih tedanjega hrvatskega šolskega nadzornika Fr. Barbalicha je bilo tedaj v Istri še najmanj 10.000 slovenskih in hrvatskih otrok, ki niso obiskovali šole, ker je istrski deželni zbor, v katerem so po krivičnem zakonu imeli Italijani večino, nasprotoval usta-

dalje na 8. strani ■

Odsek za zgodovino pri NSK v Trstu

Milko Bambič razstavlja v Trstu

V soboto, 22. t.m., so v Peterlinovi dvorani v ul. Donizetti v Trstu odprli razstavo Milka Bambiča. Tudi pričujoča razstava del, ki so nastala od leta 1917 do 1927 in je bila prikazana tudi v Sežani, dokazuje, poleg nekaterih drugih kulturnih manifestacij v zadnjem času, da to obdobje pri našem občinstvu, zlasti pa še pri umetnostnih zgodovinarjih, vedno znova buri radovednost, saj so takratni primorski likovni uemtniki odigrali avantgardno vlogo, pomembno za ves slovenski prostor. Tako si razlagamo npr. tudi zanimanje za Černigoja, ki se je nedavno predstavil v Gorici ob svojih 85-letnici, ali pa za Spazzapanovo razstavo v Piranu in spremljaajo okroglo mizo v Portorožu, o čemer smo tudi poročali.

Odkod potemtakem tolikšno zanimanje za ta čas? Topovi prve svetovne vojne so komaj utihnili, prezgodaj dozoreli mladi rod pa se ni več zadovoljeval z lepimi nazorji secesije ali impresionizma, marveč je težil po duhovni poglobitvi. V slovenski prestolnici sta imela vodilno vlogo v tem prizadevanju brata France in Tone Kralj, utemeljitelja našega ekspresionizma, na Primorskem pa se je izoblikovala izrazita skupina avantgardno usmerjenih slikarjev, ki so v skladu s svojim notranjim prepričanjem in razvojem v svetu iskali nov, času primeren likovni izraz. V zvezi s tem stremljenjem omenjamo običajno Lojzeta Spazzapana, Avgusta Černigoja in Ivana Čarga, ta razstava pa je dokaz, da je v njih bil

živo zasidran tudi Milko Bambič. Na začetku svoje ustvarjalne poti, zlasti pod vplivom šolanja pri bratih Rendičih v Trstu, je sledil klasičnemu slikarskemu izročilu, odločilno pa je zanj bilo srečanje s Spazzapanom, njegovim učiteljem risanja na idrijski realki. V pogovorih s tem velikim slikarjem in tudi s praktičnimi preizkusi je Bambič od bližje spoznal zakonitosti takratnih aktualnih likovnih smeri, tako kubizma, futurizma, konstruktivizma, kar se odraža zlasti v njegovih risbah in ilustracijah. Albert Širok je leta 1928 v zborniku Luč o njem zapisal tudi tole: »Če se Bambič posveti samo slikarstvu, sem prepričan, da doseže še mnogo, posebno še kot ilustrator. Tu je gibčen, hiter in idej mu ne zmanjka zlepa, posebno še kadar zajema iz otroškega sveta ali iz socialnih nižin«. Fran Šijanec pa trdi o njem, da je »ostal povezan s tržaškim okoljem najdalje od vseh svojih tovarišev. Ogromno je število Bambičevih ilustracij in reportažnih karikatür za dnevni tisk, a tudi v knjižni ilustraciji, kjer je eden naših najbolj domiselnih ilustratorjev, je poln lahkotnega občutja in anekdotskega humorja (mladinske ilustracije). Po obsegu in plodovitosti dekorativno stilizirane uporabne grafike bi se dal primerjati z njim samo še Černigoj«.

Zlasti starejši se gotovo še spominjajo Bambičevih ilustracij v humorističnem časniku Čuk na palci, mladinskih revijah Novi rod in Jaselce, po izselitvi v Ljubljano pa je postal ilustrator Jutra in humorističnega lista Skovir. Opremil je čitanki Kolački in Prvi koraki, ki sta na Primorskem v času fašizma otrokom za daljšo dobo nadomeščali abecednik oz. šolsko berilo. Po vojni se je Bambič uveljavil kot ilustrator mladinske revije Galeb in nekaterih šolskih knjig, ki so izšle na Tržaškem, pomembno je tudi to, da je v tiskarstvu uvedel poseben barvni IRIS tisk. Ne nazadnje ne smemo pozabiti tudi njegove publicistične dejavnosti, zlasti v tisku in na radiu, kjer se pogosto oglašal s likovnimi kritikami.

Milko Bambič je s svojimi pisanimi prispevki in javnimi nastopi dokazal, da je temeljit poznavalec likovnih stremljenj na Primorskem v pretekli dobi, v ta okvir sodi tudi pričujoča razstava, na kateri nam slikar z lastnimi stvaritvami dokazuje, kako se je odzival na razgibane umetnostne tokove 20. let tega stoletja, zlasti s svojimi risbami pa se enakovredno vključuje v prizadevanja primorske likovne avantgarde, ki je s svojim nastopom živahno prevetrila tedanje kulturno ozračje.

M.

Sezona koncertov Glasbene matice

V petek, 28. oktobra, bo Glasbena matica otvorila novo sezono devetih koncertov v abonmaju. Letošnji program v Trstu obsega poleg enega sinfoničnega in enega zborovskega še sedem solističnih in komornih koncertov. Sezono bo pričel klavirski kvintet CAMERATA SLOVENICA v katerem sodelujejo: Primož Novšak in Monika Skalar — violini, Bogomil Kosi — viola, Ciril Šerjanc — violončelo in pianist Aci Bertonec.

Na sporedu bo Brahmov klavirski kvartet v A-duru op. 26 in Dvorakov kvintet v A-duru op. 81. Po nekajletnem presledku bo že 8. novembra nastopila mezzosopranistka Nora Jankovič. Na klavirju pa jo bo spremljala Neva Merlak.

Pianistka Dubravka Tomšič bo v gosteh 13. decembra. Prvič bo nastopil v Kulturnem domu 22. decembra Cembalo Ensemble iz Trsta. Ansam-

bel sestavljajo: Gabriella D'Agostino Cavo — klavičembalo, Angelo Vattimo — violina in Nereo Gasperini — violončelo.

V letu 1984 pa bodo nastopili še Consortium musicum (zbor) pod vodstvom Mirka Cudermanna, violinist Črtomir Šiško, spremljal ga bo pianist Janko Šetinc. Marca bo nastopil Simfonični orkester RTV-Ljubljana s solistom Silvijem Pičovcem — klarinet. V eni od tržaških cerkva bo nastopil Slovenski trobilni kvintet z organistom Hubertom Bergantom. Kot zadnji bodo aprila nastopili Tržaški oktet pod umetniškim vodstvom Janka Bana.

V pisarni Glasbene matice, ul. R. Manna 29, lahko vsak dan od 15. do 17. ure kupite abonmaje ali vstopnice ter eno uro pred pričetkom koncerta pri blagajni Kulturnega doma.

Pred začetkom odbojarskega prvenstva ženske B lige

V soboto, 29. t.m., se bo naša ženska ekipa Meblo pomerila v nabrežinski telovadnici s Coneglianom za prve prvenstvene točke. Kot je znano, je letos prišlo pri ženski odbojki do širšega in programiranega sodelovanja, katerega sad so članska ekipa Meblo, mladinska ekipa Friulexport ter okrepljeni ekipi Brega in Kontovela. Oči vseh ljubiteljev odbojke so jasno uprte v B ligo, saj Meblo sestavljajo naše najbolj izkušene igralko poleg Rečanke Pesarišve. Ekipa pa do danes, razen redkih izjem, še ni pokazala tistega, kar smo si od nje pričakovali. To pa iz več razlogov: 1. čeprav trener Jurman je s pripravami začel relativno zgodaj, še ni imel nikoli vseh igralk na razpolago, zaradi poškodb ali bolezni; 2. ekipi se še zelo pozna neuigranost

in ji v ključnih trenutkih manjka nekoliko samozvesti, to pa po mojem zato, ker so morda preobremenjene z odgovornostjo, da morajo vsekakor doseči najboljši rezultat.

Vsekakor pa mimo teh ugotovitev mislim, da moramo gledati na prvenstvo z optimizmom, saj sistem tekmovanja privilegira ekipe, ki morda niso v najboljši formi na začetku, a to dosežejo v drugem delu, ko gre za napredovanje. V prvem delu je po pisanju strokovnjakov brez dvoma naša združena ekipa eden izmed favoritov za kvalifikacijo v skupino, ki se bo borila za napredovanje. Hujša konkurenta sta Mogliano Veneto in neznanka Nervesa, katero letos vodi trener Scalzotto, ki je praktično iz nič pri vseh ekipah, katere je vodil, ustvarjal prvake in državne reprezentante.

Naša publika torej z zanimanjem čaka na začetek prvenstva in na prve rezultate, dolžnost vseh pa je, da ekipo podpremo in ji dovolimo, da mirno nadaljuje s pripravami in da brez nepotrebnih obremenitev doseže kar najboljšo formo. Prepričan sem, da se predvsem vodstvo ekipe in igralko same zavedajo težavne naloge, ki jim je zadana, in da se bodo vedno maksimalno potrudile, da dostojno branijo naše barve in tako tudi konkretno dokažejo, da je združevanje pravilno in edino koristno za našo uveljavitev tudi v širšem italijanskem krogu.

V soboto ob 19.30 vsi v nabrežinsko telovadnico, da s svojo prisotnostjo in športnim navijanjem podpremo ta novi korak v ženski odbojki!

n. k.

SZ IN KONFERENCA V STOCKHOLMU

Moskovska PRAVDA piše, da se bodo zastopniki Sovjetske zveze udeležili konference o razorožitvi v Evropi, ki bo prihodnjega januarja v Stockholmu. V Helsinkih so se že pričele priprave na to konferenco, na kateri bodo prisotni predstavniki zahodnih in vzhodnih držav. Iz tega izhaja, da smelo popolnoma odpraviti dialoga med Vzhodom in Zahodom. PRAVDA piše, da bo Sovjetska zveza na konferenci v Stockholmu med drugim predlagala, naj Atlantska zveza in Varšavski park skleneta pogodbo o odpovedi uporabi vojaške sile. Moskovski list hkrati napoveduje vrsto sovjetskih pobud, ki naj prispevajo k vzpostavitvi novega vojaškega ravnovesja v Evropi, in sicer na znatno manjši ravni.

ODKOD PREJEMA OROŽJE PASTORA

Ameriški tednik TIME trdi, da dobiva nekdanji sandinistični voditelj Eden Pastora, ki sedaj vodi eno izmed štirih protirevolucionarnih gverilskih skupin v Nikaragvi, orožje, ki ga je Izrael zaplenil borcem Organizacije za osvoboditev Palestine. Ceravno Pastora trdi, da ni prejel niti vinarja od Združenih držav Amerike, TIME meni, da utegne ameriška tajna služba posredovati finančno pomoč in opremo preko Salvadora. Pastora nadzoruje okrog 40 kilometrov ozemlja v notranjosti Nikaragve ob reki San Juan in število mož s katerimi razpolaga je naraslo od preteklega aprila od 300 na dva tisoč. Pastora je izjavil, da je poskus za poenotenje štirih gverilskih skupin propadel, ker je zahteval epuracijo ene izmed teh skupin, ki šteje šest tisoč mož, a jo vodijo osebe, ki so se bile udeležile staremu somozističnemu režimu. Pastora je nadalje zahteval zase priznanje za poveljnika vseh protisandinističnih sil.

ZAKAJ NOČEJO PRIZNATI IN ODPRAVITI NASILJA?

■ nadaljevanje s 1. strani

ljiv izraz volje fašističnega režima po odpravi vseh znakov, ki bi opozarjali na prisotnost neitalijanskega življa na prizadetih področjih, torej posledica izrazito nemoralnega dejanja. V skladu z logiko že omenjenih predstavnikov bi na primer pri nas Dolina morala ostati tudi San Dorligo della Valle, kar je med drugim smešno in torej dejansko tudi žaljivo za prebivalce tega našega kraja na Tržaškem.

Zadeva s toponomastiko v bocenski pokrajini, kjer se vodilna stranka domačega prebivalstva zavzema za odpravo fašistične krivice in nasilja, torej pobje zanima tudi našo slovensko narodno manjšino v Furlaniji - Julijski krajini.

OSEBNI RAČUNALNIK

✿ Inž. MARJAN JEVNIKAR ✿ 2 ✿

Programi za osebni računalnik

V prejšnji številki smo si ogledali zgradbo osebnega računalnika, njegove tri sestavne dele: centralno enoto, pomnilnik in enoto za oddajanje in sprejemanje. Vse skupaj imenujemo tudi »hardware«. Da računalnik lahko dela, pa je potreben še »software« oz. računalniški program, ki ga moramo ustaviti v pomnilnik. Pri računalnikih »personal« je skoraj vedno napisan v jeziku BASIC, ki je najenostavnejši in najbolj razširjen računalniški jezik. Basic je zelo podoben angleščini in je, kot ostali računalniški programi, zaporedje oštevilčenih vrstic, oz. stavkov, ki so v bistvu navodila računalniku.

Oglejmo si kot primer naslednji program:

```
10 PRINT »POŠTEVANKA«
20 K = K + 1
30 IF K = 5 THEN STOP
40 A = 2 x K
```

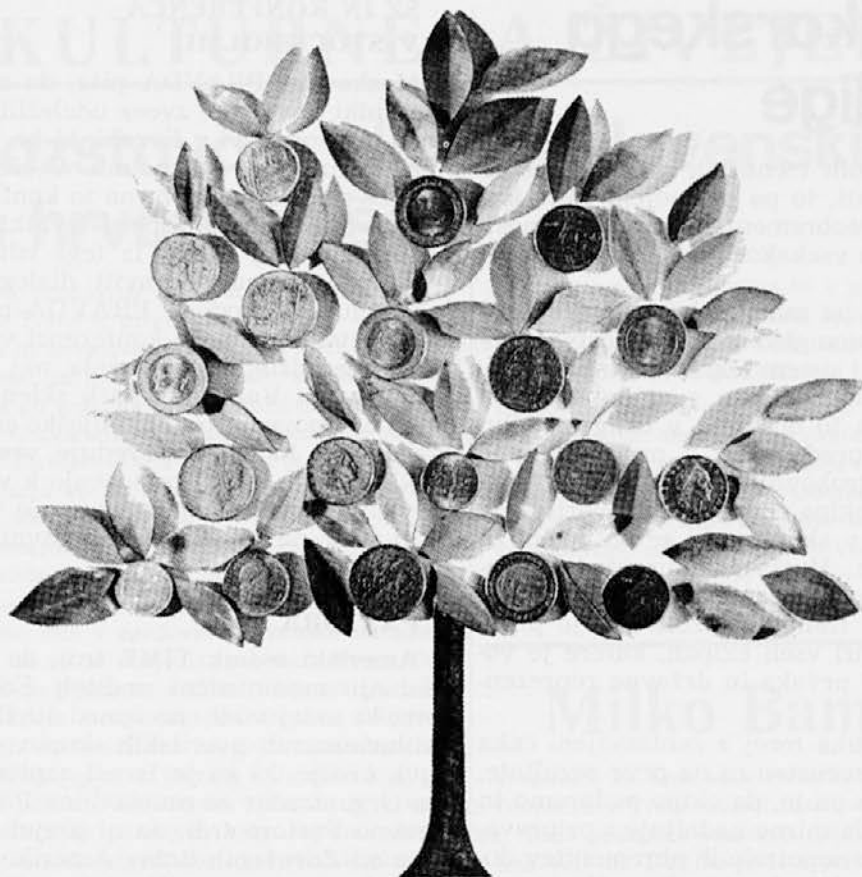
50 PRINT A
60 GOTO 20

Ko bo računalnik izvedel tale program, se bo na ekranu pojavila beseda POŠTEVANKA in stolpec števil: 2, 4, 6, 8. Napisati podoben program ne zahteva veliko truda, drugače je seveda, kadar govorimo o daljših programih s stotinami vrstic. Velika večina uporabnikov se raje obrne do novonastalih podjetij, ki se ukvarjajo s programiranjem. Te prodajajo najrazličnejše programe, ki ustrezajo specifičnim zahtevam kupcev, če je potrebno, pa jih znajo tudi prikriti in dopolniti. Cene gredo od nekaj deset tisoč lir za enostavnejši program do milijona lir za program, ki vodi celotno knjigovodstvo manjšega podjetja. Program, ki izdela in natisne prijavo dohodkov na dobro znano prijavno polo 740, prodajajo n. pr. za 400 tisoč lir.

Nedvomno mnoge kupce osebnega računalnika pritegne možnost, da se z njim igrajo, samo nekateri ga uporabljajo v resnejše namene. Te si bomo ogledali po-

zneje, ustavili se bomo najprej pri zabavi ni plati. V računalnik je možno vložiti celo vrsto elektronskih iger, ki so podobne tistim, ki jih vidimo po barih. Dovolj je kupiti kaseto z igro, ki smo jo izbrali na enem izmed velikih seznamov, ki so na razpolago na tržišču. Igra je spravljena na magnetnem traku v obliki računalniškega programa. Kaseto, ki je podobna običajnim glasbenim kasetam, zavrtimo v posebnem magnetofonu, ki spada k računalniku. Tako prelijemo igro — ali bolje računalniški program za igro — v računalnikov pomnilnik. Nato pritisnemo na tipko in program steče. Na ekranu se pojavijo vesoljske ladje, ki jih je treba sestreliti, ali avtomobil, ki ga je treba voziti po ovinkasti poti, odvisno pač od izbrane igre. Igramo se pa tako, da pritiskamo na tipke.

Program lahko spravimo v pomnilnik tudi s tipkanjem in v resnici nas zunanost računalnika s svojo tastaturo spominja na pisalni stroj. To prihaja v poštev, kadar program prepišemo iz revije ali knjige, ali kadar ga sami sestavimo. V vsakem primeru pa je pisanje zamudno, saj lahko vsebuje daljši program do 30.000 črk in pri tem je važna prav vsaka črka. Zaradi ene same napačne črke bo končni rezultat zgrešen ali pa se bo računalnik ustavil, ker ne bo znal iti dalje.

des. in graf. center

31.X.1983

SVETOVNI DAN VARČEVANJA

VARČEVANJE OBRODI

KMEČKA BANKA GORICA

KMEČKO DELAVSKA POSOJILNICA V SOVODNJAH

KMEČKO OBRTNA HRANILNICA V DOBERDOBU

HRANILNICA IN POSOJILNICA NA OPČINAH

KMEČKA IN OBRTNA HRANILNICA IN POSOJILNICA - NABREŽINA

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA d.d. TRST

RAZSTAVA O UKINITVI SLOVENSКИH IN HRVATSKIH ŠOL

■ nadaljevanje s 6. strani

novitvi novih prepotrebnih slovenskih in hrvatskih šol.

Ako upoštevamo pravilen razvoj šolstva v Istri, bi moralo biti ob prihodu Italijanov novembra 1918 v vsej deželi (na Goriškem, v Trstu in v Istri) 540 osnovnih šol s približno 80.000 učenci. Po že omenjeni Robertijevi statistiki pa je bilo na koncu šolskega leta na tem ozemlju samo 285 slovenskih in 107 hrvatskih šol, skupaj 392 šol s 786 razredi. Učencev je bilo 65.041 (48.160 slovenskih in 16.881 hrvatskih), učiteljev le 745. Nekaj slovenskih šol na Goriškem je bilo med vojno uničenih in do tedaj niso bile obnovljene, toda razlika je bila prevelika, da bi se dala na ta način pojasniti. Vzrok je bil narodnopolitičen. Kljub v prvem poglavju omenjeni slovesni obljubi vojaškega guvernerja, da bo Italija dala Slovanom več šol, kakor so jih imeli pod Avstrijo, je okupacijska oblast že od prvih dni začela odpravljati slovanske šole v Istri.

To pa je bila samo predigra. Smrtni udarec slovenskim in hrvatskim šolam je prinesla tako imenovana Gentilejeva šolska reforma. S kr. odlokom št. 2185 z dne 1. oktobra 1923 je bilo določeno, »da bo s šolskim letom 1923/24 v prvih razredih vseh osnovnih šol s tujim jezikom italijanščina učni jezik. V naslednjem letu bo ista določba veljala za druge razrede in tako postopoma dalje leto za letom, dokler ne bo v skladu s številom razredov italijanščina učni jezik na vseh osnovnih šolah. Preskrbljeno pa bo za pouk drugega jezika«.

Ob razglasitvi te reforme je bilo v Julijski krajini (z Reko) ter v Zadrski pokrajini še nad 400 slovenskih in hrvatskih šol s približno 840 razredi in 52.000 učenci. Vsi ti razredi so bili obsojeni na postopno smrt najpozneje v osmih letih. Toda smrt je nastopila prej, kakor je določal zakon. Kajti z novo reformo je bila šolska obveznost znižana na šest let, tako da je bil konec najvišjih razredov že s šolskim letom 1928/29. Malokatera šola je dočkala to leto, skoraj vse so že prej popolnoma poitalijančili.

Edina zasebna slovenska šola (ostanek nekdanjih Ciril - Metodovih šol) v Trstu, ki jo je vzdrževalo v ta namen ustanovljeno Šolsko društvo, je za leto dni preživela druge slovanske šole, toda tedaj se je tudi na njej slovenščina že močno umaknila italijanščini. Ob otvoritvi novega šolskega leta 1930/31, ko so se na šoli že zbrali učenci (okoli 1000), je vodja šole prejel odlok, da je šola zaprta.

Programi, ki so objavljeni v revijah, so najrazličnejši. Sem spadajo že omenjene elektronske igre, ki preizkušajo našo spretnost in refleks, delajo jim družbo grafične igre, ki povzročajo, da na ekranu nastajajo najrazličnejše oblike in efekti — po možnosti v barvah. Obstaja npr. kratek program, ki nas vpraša za datum rojstva in nam v zameno prikaže naš biotem. Cela vrsta programov je posvečena reševanju matematičnih ali geometrijskih problemov. Obstajajo tudi programi bolj praktičnega značaja, kot je npr. elektronsko domače knjigovodstvo, ki si zapomni vse premike v družinski blagajni ali ki nas opominja na važne datume. Seveda je poleg programa potrebno vnesti v računalnikov pomnilnik tudi primerne podatke, torej vnašati vanj sproti dohodke in izdatke, ali v primeru datumov in obletnic, jih natipkati enkrat za vselej.

Možno je sestaviti tak program, ki bo

v bistvu elektronski telefonski imenik. Telefonske številke, naslove in morebitne druge podatke oseb, s katerimi imamo največ stikov, enkrat pretipkamo in spravimo na magnetni trak. Pozneje bo dovolj, da zapišemo zaželeni priimek, in na ekranu se bodo v trenutku pojavili odgovarjajoči podatki. In še bi lahko naštevali podobne primere, ko nam primerno programiran računalnik lahko priskoči na pomoč v vsakdanjem življenju. S časom se uporabniki domačih kompjuterjev ne omejuje več na kupovanje že pripravljenih programov, temveč se lotijo sestavljanja lastnih. To prinaša gotovo veliko zadoščenja.

V ZDA so se več kot 1500 trgovinam, ki prodajajo računalnike, pridružili tako imenovani kompjuterski klubi, kjer se zbirajo privrženci mikroračunalnikov in programiranja. V klubskih prostorih imajo na razpolago računalnike, tako da si izmenjujejo programe in izkušnje. Večina je

mladih ali celo zelo mladih, zato sklepajo, da računalniki najbolj privlačujejo najmlajšo generacijo. Ponekod v Ameriki se ukvarjajo z mikrorkompjuterjem že v vrtcu, zato je za šolsko mladino upravljanje osebnega računalnika nekaj povsem naravnega, kot npr. vožnja z biciklom. Do elektronskih možganov nimajo tistega prepoštljivega odnosa, ki je značilen za nekoliko starejše ljudi, temveč poznajo njegove meje. Računajo, da je sedaj v ameriških šolah okoli 100.000 računalnikov, kar pomeni približno en računalnik na vsakih 400 učencev in za leto 1985 predvidevajo, da bo število naraslo na 300.000 do 650.000. Tudi v Angliji, Franciji in Sovjetski zvezi je mikroračunalnik prestopil šolski prag in mu dajejo velik poudarek. Za čudo pa se to ne dogaja na Japonskem, ki je sicer na elektronskem področju med prvimi.

(Dalje)